

Robert W. Jenson
Den treenige identitet
1982, oversat til dansk i 2008
Anis forlag

Anmeldt af **Peter Hjorth Fredensborg**

Robert William Jenson (født 1930) er et navn, der de sidste 30-40 år har påkaldt sig stadigt større opmærksomhed inden for nyere tids systematiske teologi. Med undtagelse af et par års disputats-studier i Heidelberg og tre års ansættelse på Mansfield College i Oxford har Jenson fortrinsvis holdt sig til undervisning og studier i USA. Her har han imidlertid i mange år gået for at være en af landets fremmeste systematikere, og hans teologiske indflydelse i USA kan langt på vej sammenlignes med den teologiske indflydelse, som Wolfhart Panenbergh, Jürgen Moltmann og Eberhard Jüngel nyder i Europa. Ligesom dem vedkender Jenson sig i øvrigt gerne både arv og gæld fra Barths dialektiske teologi.

Med udgivelsen af sin bog *The Triune Identity – God According to the Gospel* for 30 år siden har Jensons navn dog fået større tyngde i Europa. Det hænger dels sammen med, at bogen indeholder Jensons eget originale bud på en trinitarisk tænkning om Gud, og dels står bogen på mange måder også som en glimrende introduktion til Jensons teologiske tænkning i det hele taget. Bogen blev i 2008 oversat til dansk

med titlen *Den treenige identitet – Gud ifølge evangeliet* og udgivet af forlaget ANIS.

Der er i hvert fald tre gode grunde til at stifte bekendtskab med denne bog. For det første har teologerne Karsten Farup Hansen og Lars Sandbeck forsynet bogen med en aldeles glimrende introduktion til Jensons trinitariske teologi og tænkning. Der er her tale om en forbilledlig enkel og klar introduktion. For det andet kan bogen i høj grad stå som en fin indføring i den tænkning, der har præget meget af den systematiske teologi i nyere tid – særligt forholdet mellem Gud og tidens/historiens foranderlighed. Den tredje gode grund til at stifte bekendtskab med Jensons bog er, at den i en dansk og forholdsvis aktuel kontekst leverer slet ikke så få perspektiveringer på de spørgsmål om gudsbegrebet, som valgmenighedspræst og dr. theol. Niels Grønkjær har rejst i sin bog *Den nye Gud* fra 2010.

Jensons anliggende i *Den treenige identitet* er kort sagt spørgsmålet om identifikation af kristendommens Gud: "Hvem er Gud?" For Jenson findes der intet svar på dette spørgsmål udenom en trinitarisk diskurs. For netop "[d]et trinitariske sprog er

kristendommens forsøg på at identificere den Gud, der har gjort fordring på os" (s. 44). I denne identifikation af Gud går Jenson først til det bibelske materiale. Her bemærkes det, at både i Det Gamle Testamente og i Det Nye Testamente er egnavnet, Gud, altid ledsaget af identificerende beskrivelser. Israels Gud identificeres overordnet set som den, der førte Israels folk ud af Egypten, og kristendommens Gud identificeres overordnet set som den, der oprejste Jesus fra de døde. Dermed identificeres Gud altså gennem historiske, tidslige begivenheder. Begivenheder, som ikke lader sig adskille fra Guds væren, for så vidt som de netop kvalificerer, *hvem* Gud er.

De historisk, tidslige begivenheder udgør med andre ord en væsentlig del af Guds identitet. Som sådan er også tiden (og dens struktur) indeholdt i Gud. Deraf følger at Gud netop kan identificeres som tredelt, trinitarisk: "Det, der er særligt ved evangeliets identifikation af Gud er ikke tallet tre, men snarere, at den følger tidens tre retninger" (s. 67). Denne tredelte temporale struktur mener Jenson for så vidt allerede at kunne spore i Det gamle Testamente, nemlig i strukturen: løfte, opfyldelse og fuldendelse. I denne tidslige struktur er Guds egen identitet på spil. Den temporalitet, vi alle er underlagt, er således integreret i Guds væren, hvilket ifølge Jenson står i skærende kontrast til al græsk-hellenistisk metafysik, hvor Gud står i en modsætning til tiden ved at være hævet i immunitet over den. Derfor er det også Jensons ambition at påvise, hvordan problemerne tårner sig op lige så snart den græske filosofi får medbestemmelse på udformningen af den kristne trinitetslære. Det gælder nok i særlig grad den filosofi, der tænker substantielt om det at være. Der er her brug for et langt mere dynamisk værens-begreb. Her kommer de kappadokiske fædre (særligt Gregor af Nys-

sa) Jenson til undsætning. Hos dem tænkes værens-begrebet nemlig i alt væsentligt relationelt. Det er relationerne mellem trinitetens "personer" (eller "identiteter", som Jenson foretrækker at kalde dem), der er primære i forhold til deres "substans", eller rettere: identiteterne har ikke væren i og for sig selv, men *er* i relationerne til hinanden. Kun i identiteternes gensidige relation kan der tales om Gud (én *ousia*). Ja, der findes logisk set kun ét guddommeligt subjekt. Et subjekt, der har karakter af handling eller begivenhed: "Der er én begivenhed, Gud, bestående af tre identiteter" (s. 161). Med andre ord: hos Jenson er det selve den altomfattende, endnu ikke afsluttede (dvs. eskatologiske), *begivenhed*, der er Gud.

I iveren efter at løsrive sig fra fangenskabet under tidsløsheds-dogmet, kapper Jenson sig også fri af tanken om Sønnens præ-eksistens (jf. side 195-196). Den tanke er kun opstået fordi man har tænkt Jesu evighed som en virkelighed, der altid *var* i Gud. Men evighed betyder for Jenson ikke uforanderlighed. Evighed betyder derimod altomfattende eller endegyldig. Og derfor er der ingen grund til at antage Sønnens præ-eksistens. Når Sønnen er opstået fra de døde, er dennes (sønne-)relation til Faderen også uantastelig, endegyldig og dermed evig. Sønnens evige fødsel skal derfor snarere forstås som et tidsligt *resultat* frem for en underliggende grund *forud* for og uafhængig af tid, sted og rum.

Jensons udkast har mange velgennetænkte og overbevisende elementer i sig. Det gælder både hævdelser af åbenbaringens historiske karakter, den påståede dikotomi mellem græsk-hellenistisk metafysik og jødisk-kristen tænkning og endelig det, der er bogens dominerende hovedanliggende: gudsbegrebets dynamiske karakter. For om end det kan være svært helt at opgives tanken om Guds uforanderlighed til alle

tider, så kan der alligevel være gode grunde til at hævde en vis dynamik og bevægelse i Gud.

Alle gode intentioner til trods kan der imidlertid formuleres en række kritiske spørgsmål til Jensons trinitariske udkast i bogen. Det er spørgsmål, der dels angår Jensons kristologi, og dels angår hans forståelse af de tre identiteter (“personer”): Når tanken om et *logos a-sarkos* eller Sønnens præeksistens undsiges som tilfældet er her, så får kristologien let et nestoriansk og adoptiansk tilsnit. Med stor styrke hævder Jenson, at det er *mennesket* Jesus, der er (blevet) Guds evige Søn. Dermed siges det indirekte, at de tre identiteter i Gud er noget, der er opstået i og med historien. Spørgsmålet er derfor, om Gud “i sig selv” ville have været den samme *uden* nogen skabning og *uden* den historie i verden, der rent faktisk har fundet sted? Han svarer selv, at vi nødes “lige så meget til at sige, at det kunne han, at han er uafhængigt personlig, som at vi ikke kan vide hvordan” (s. 226). Det er imidlertid ikke videre klart, hvad Jenson præcist forstår ved at Gud er uafhængigt personlig. For hvad Gud er “i sig selv”, det vil sige i sin immanente trinitet, er ikke så uafhængigt endda. Guds immanente trinitet afgøres (og afhænger) af historien, for så vidt som denne for Jenson er et rent eskatologisk begreb (jf. side 195). Gud kommer først i sandhed til sig selv i Eskaton. Man kan således spørge, om Gud med tiden altså kan *blive* en anden end den, der har åbenbaret sig i Jesus Kristus? Potentielt? Og i forlængelse heraf: når nu det øjensynligt er en afgørende pointe for Jenson, at åbenbaringen foregår *i* tiden, og ikke *uafhængigt* af tiden, anfægter han så alligevel ikke selv åbenbaringens faktum ad bagevejen, når han hævder, at Gud først endegyldigt bliver sig selv i Eskaton?

Endvidere kan der rejses spørgsmål til

forståelsen af de tre identiteter. For Jenson er det vigtigt, at Guds guddommelighed ligger *i* relationen. Og det endda på en sådan måde, at Faderen og Ånden ikke kan forstås som personlige individualiteter. Kun Sønnen er en sådan individualitet (jf. side 221). Det enfoldige spørgsmål er her, om Jesus henvendelse til Faderen (i fx Luk 23,46) som en personlig individualitet i så fald ikke er reel? Og på lignende måde om ikke Faderens vidnesbyrd om Jesus: “I ham har jeg fundet velbehag” er afgivet af et selvstændigt og individuelt Jeg?

Det er imidlertid som om spørgsmålene tager sin begyndelse et andet sted end ved selve den konkrete udformning af trinitets-tanken. De begynder for mig at se allerede ved Jensons forståelse af det, han mener at kunne identificere Gud ud fra. Identifikationen er nemlig her eksklusivt knyttet til historiske *begivenheder*: eksodus og opstandelsen. Jenson ofrer således ikke megen opmærksomhed på en Gud, der åbenbarer sig i verden med klare *ord*. Men netop ved denne primære identifikation af Gud gennem hans handlinger er det nærmest allerede i udgangspunktet afgjort, at Gud “i sig selv” er integreret med tiden og med sit skaberværk. Anderledes forholder det sig, når identifikationen af Gud primært bestemmes gennem hans åbenbarede ord. Det ord markerer på den ene side i kraft af sin karakter af meddelelse (dvs. som *Verbum externum*) Guds personlige uafhængighed og individualitet i tiden. På den anden side åbenbarer det i kraft af sit indhold en paradoksal enhed af både ét guddommeligt talende og handlende Jeg og tre guddommeligt talende og handlende Jeg'er i henholdsvis Faderens og Sønnens og Helligåndens person. Trods et væsentligt anliggende kommer en sådan forståelse desværre lidt til kort i Jensons udkast.